

Älvkarleby
kommun

Nödvattenplan för Älvkarleby kommun

Älvkarleby
kommun

Antagen av: Kommunfullmäktige, 2024-06-19 § 50
Senast reviderad:
Handläggare/författare: Erik Klippmark, Utredare

Innehållsförteckning

1	Inledning	2
1.1	Syfte och mål.....	2
1.2	Ägande, revidering och tillgänglighet	2
1.3	Aktivering och deaktivering.....	2
2	Lagstiftning	3
3	Roller och ansvar.....	3
3.1	Kommunens ansvar	3
3.2	Gästrike Vattens ansvar	4
3.3	Enskilda privatpersoner och verksamhetsutövare inom Gästrike Vattens verksamhetsområdesansvar	4
3.4	Enskilda privatpersoner och verksamhetsutövare utom Gästrike Vattens verksamhetsområdesansvar	5
3.5	Länsstyrelsen.....	5
4	Tänkbara scenarion för störningar i dricksvattenförsörjningen	5
4.1	Scenario 1 - mikrobiologisk förorening av dricksvattnet.....	5
4.2	Scenario 2 - kemisk förorening av vattnet	5
4.3	Scenario 3 - inget vatten i ledningsnätet	6
4.4	Scenario 4 - dricksvattenbrist i privata anläggningar vid långvarig torka eller översvämning	6
4.5	Scenario 5 - kärnteknisk olycka.....	6
5	Prioriterade abonnenter.....	7
6	Nödvattenbehov och förmåga till nödvattenförsörjning	7
7	Hämtställen för nödvatten	8
7.1	Riktlinjer för hämtplatser av vatten.....	8
8	Tillgängliga resurser	8
8.1	VAKA – nationella vattenkatastrofgruppen	8
8.2	Övriga tillgängliga resurser	9
9	Nödvattenförsörjning vid höjd beredskap	9
9.1	Särskild lagstiftning vid höjd beredskap.....	9
9.2	Roller och ansvar vid höjd beredskap	10
9.3	Prioriteringsordning och hämtställen vid höjd beredskap	10
9.4	Krigsdricksvatten.....	10
10	Kriskommunikation	10

Bilagor

1. Hämtställen för nödvatten inklusive volymberäkning och prioriteringsordning.
2. Rutin vid dricksvattenbrist i privata brunnar.
3. Instruktion för tankvärdar i händelse av aktivering av kommunens nödvattenplan

Inledning

Rent dricksvatten är ett av de allra viktigaste livsmedlen i samhället. En störning i dricksvattenförsörjningen påverkar hela samhället; invånare, samhällsviktiga verksamheter och näringsliv. Det är därför viktigt att samhället har förmågan att upprätthålla dricksvattenförsörjningen även då ordinarie leverans inte är möjlig att genomföra. I dessa fall distribueras så kallat "nödvatten" i stället via tankar eller andra tappställen där vatten kan hämtas. Vattnet ska hålla dricksvattenkvalitet. Målsättningen är att minska påverkan på samhället så mycket som möjligt. Nödvattenplanering är således en del av samhällets krisberedskap.

Syfte och mål

Nödvattenplanen ger riktlinjer för hur nödvattenförsörjningen ska hanteras i kommunen genom att förtydliga roller, ansvar och prioriteringar både inom och utanför den kommunala organisationen. Planen ger förutsättningar till kommunens medborgare och olika verksamheter att planera mer detaljerat för egen del i en situation då det är brist på dricksvatten.

Innehållet i denna plan baseras på gällande lagstiftning och råd från Livsmedelsverket.

Vid höjd beredskap gäller särskilda regler och prioriteringar. Denna situation beskrivs därför i ett eget kapitel i denna nödvattenplan.

Ägande, revidering och tillgänglighet

Älvkarleby kommuns nödvattenplan fastställs av kommunfullmäktige. Kommunstyrelsen ansvarar för att nödvattenplanen förvaltas och revideras och har rätt att fatta beslut om redaktionella förändringar.

Bilagor till nödvattenplanen förvaltas, revideras och fastställs av kommunstyrelsen (som kan delegera beslutanderätten).

Revidering genomförs och kommuniceras till berörda vid behov eller som minst 1 gång per mandatperiod.

En aktuell version av nödvattenplanen ska finnas utskriven på kommunens och Gästrike Vattens krisledningsplatser. Planen, exklusive bilagor, är publik och ska publiceras på Älvkarleby kommuns externa webbplats och intranät. Bilagorna kan komma att bli föremål för sekretess (enligt OSL 18:13, 18:8 eller 15:2) och publiceras därför inte publikt.

Aktivering och deaktivering

Nivåer på dricksvattenstörningar:

1. Planerade arbeten samt mindre till måttliga störningar som kan hanteras inom Gästrike Vattens organisation.
2. Måttliga till större störningar i fredstid där samordning mellan flera aktörer krävs
3. Höjd beredskap, krig. Särskild lagstiftning och prioriteringsordning gäller, se separat kapitel i denna plan.

Denna nödvattenplan används för nivå 2 och 3. Följande funktioner har mandat att aktivera och deaktivera planen:

- Kommundirektören vid Älvkarleby kommun
- Störningsledare eller chef på Gästrike Vatten

En tät dialog behövs mellan kommunen och Gästrike Vatten inför/i samband med aktivering/deaktivering av planen.

Lagstiftning

Vid nödvattenplanering och genomförande av prioriteringar vid nödvattensituationer är det främst Vattentjänstlagen (2006:412) och Lagen om extraordinära händelser (2006:544) som är av störst relevans.

Enligt vattentjänstlagen har kommunen skyldighet att tillgodose behovet av dricksvatten inom de områden som kommunen beslutat ska ingå i så kallat verksamhetsområde för vatten.

Utgångspunkten för lagen avseende dricksvatten är att skydda människors hälsa. Skyldigheter gäller även vid störningar i den ordinarie vattenförsörjningen.

Lagen om kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap tydliggör att kommunen ska ha en god förmåga att hantera krissituationer och extraordinära händelser inom sitt geografiska område.

Roller och ansvar

Svensk krisberedskap utgår ifrån ansvarsprincipen, likhetsprincipen och närhetsprincipen. Det innebär att människor ska behandlas lika och de aktörer som bedriver en verksamhet i vanliga fall också ska hantera krissituationer. Krishantering ska ske så vardagsnära som möjligt.

Koncernen Gästrike Vatten ansvarar för dricksvattenförsörjningen och avloppshantering inom fastställda verksamhetsområden i kommunerna Gävle, Hofors, Ockelbo, Älvkarleby och Östhammar. Gästrike Vatten är ett gemensamt VA-bolag som ägs av de ingående kommunerna. Dotterbolaget Älvkarleby Vatten AB är VA-huvudman i Älvkarleby kommun, vilket innebär att den allmänna VA-anläggningen ägs av Älvkarleby Vatten AB. Moderbolaget Gästrike Vatten sköter drift av anläggningen på uppdrag av respektive kommun vilket möjliggör stor samverkan i regionen.

I detta kapitel beskrivs ansvarsfördelningen mellan olika aktörer i en krissituation:

Kommunens ansvar

Kommunen har det övergripande ansvaret för vattenförsörjning inom kommunen samt det geografiska områdesansvaret. Kommunen ansvarar därmed för att genomföra förebyggande åtgärder som kan lindra konsekvenserna av en allvarlig störning i dricksvattenförsörjningen. En del i detta arbete är denna nödvattenplan inom vilken kommunen har upprättat en prioriteringsordning för vilka som är i störst behov av nödvattenförsörjning vid en dricksvattenstörning.

Vid en dricksvattenstörning ansvarar kommunen för:

- Att samordna och leda den kommunala krishantering
- Att säkerställa ett effektivt och säkert mottagande av nödvatten. Inkluderar skötsel av hämtplatser (tex. avspärningar, sandning, snöröjning) samt samordning av externa hjälpresurser (tex. tankvärdar). Se även instruktion för tankvärdar i bilaga 3,
- Att samordna kommunikation med berörda aktörer, verksamheter och allmänhet så de får rätt information om hur de ska agera vid en dricksvattenstörning.
- Att hantera och kommunicera konsekvenser av krisen gällande kommunal verksamhet ([tex. om](#) skolor behöver stängas eller liknande).
- Hantering av eget krismaterial (vattendunkar för att hämta vatten osv).
- Att besluta om en aktivering av kommunalt stöd för verksamheter och boende med enskild vattenförsörjning. Se även rutin i bilaga 2.

Respektive verksamhet inom kommunen ansvarar för att utifrån detta ramverk upprätta egna operativa handlingsplaner för hur en störning i dricksvattenförsörjningen ska hanteras inom respektive verksamhet.

Gästrike Vattens ansvar

Gästrike Vattens grunduppdrag är att säkerställa produktion och distribution av dricksvatten inom beslutat verksamhetsområde och till av Gästrike Vatten avtalade kunder. Vid en dricksvattenstörning som är av en omfattning som aktiverar denna nödvattenplan ansvarar Gästrike Vatten för:

- Att aktivera sin krisledning som ansvarar för resurstillsättning, uthållighet och samverkan med kommunens krisledning.
- Att kommunicera omfattning, status och prognos för att åtgärda störningen. Kommunikation sker i tätt samarbete med kommunen.
- Att förse kunder inom verksamhetsområdet samt av Gästrike vatten avtalade kunder med dricksvatten i enlighet med denna nödvattenplan. Det görs exempelvis genom utplacering av nödvattentankar för hämtning av dricksvatten på i förväg utpekade platser.
- Hantering av eget krismaterial (uppsättning, påfyllnad, nedmontering, kvalitetssäkring).
- Att utbilda externa hjälpresurser som tas in som stöd i arbetet med nödvattenförsörjning inom dricksvattensäkerhet och nödvattenlogistik (tex. tankvärdar, FRG).
- Att vid en störning där flera av Gästrike Vattens kommuner är berörda göra prioriteringar för nödvattenförsörjningen i samråd med berörda kommuner och eventuellt Länsstyrelsen.
- Att på kommunens begäran, vara behjälplig med nödvattenförsörjning för verksamheter och boende med enskild vattenförsörjning om resursläget tillåter detta.

Enskilda privatpersoner och verksamhetsutövare inom Gästrike Vattens verksamhetsområdesansvar

Privatpersoner

- MSB uppmanar alla vuxna och friska individer i Sverige att förbereda sig för att kunna klara sig utan samhällets hjälp under en vecka. I det ingår att ha en hemberedskap, dricksvatten inkluderat, för den eller de personer som finns i hushållet – vuxna, barn och husdjur. Som exempel behövs utrustning så som vattendunkar, tvättservetter, vattenreningstabletter och mat som inte kräver vatten för tillagning.
- Enligt ABVA¹ är den enskilde skyldig att reducera sin vattenförbrukning vid begränsad vattentillgång enligt Gästrike Vattens anvisningar.
- Har skyldighet att följa rådande anvisningar vid hämtning av nödvatten för att undvika konflikter och kontaminering av nödvattnet.

Verksamhetsutövare

- Ansvarar för den verksamhet de bedriver, särskilt för den som är samhällsviktig och berör liv och hälsa. I ansvaret ingår att säkerställa att det finns risk- och sårbarhetsanalyser samt planer för beredskap och kontinuitet vid dricksvattenkriser. Om särskilda behov och krav finns på exempelvis vattenkvalitet eller stora nödvattenvolymer behöver det säkerställas i det egna krisförberedande arbetet.
- Skapa alternativa lösningar för sanitet och hygien.
- Att säkerställa tillgång till lämpliga kärl samt ha rutiner för hur dessa ska hanteras för att kunna nyttjas till dricksvattenförsörjning.
- Om egna vattentankar används (för prioriterade verksamheter), ansvara för hygienkontroll och bevakning av tank för att kunna säkerställa att det är ett dricksvatten som tappas från tanken.
- Vid begränsad vattentillgång är verksamhetsutövare skyldiga att minska sin vattenförbrukning enligt Gästrike Vattens anvisningar.
- Verksamhetsutövare som bedriver samhällskritiska verksamheter där vatten behövs för att säkra liv och hälsa, bör i samråd med fastighetsägaren beakta möjligheten att förbereda fastigheten för nödvattenintag.

¹ Allmänna bestämmelser för användandet av vatten- och avloppsanläggning (ABVA) för Gästrike Vatten-koncernen

- Kommunera konsekvenser av störningen inom den egna verksamheten till berörda.

Djurägare

- Är ansvariga att ombesörja dricks- och nödvatten till djur. Nödvatten till djur kan endast i yttersta undantagsfall bli aktuell, under mycket svåra förhållanden som vid långvarig torka, efter det att privata hushåll och samhällsviktiga verksamheter försetts med nödvatten och resurserna även räcker till djuren.
- Lantbrukare med stora djurbesättningar bör beakta alternativ dricksvattenförsörjning och möjligheten att behålla enskilda vattentäcker som reserv.

Enskilda privatpersoner och verksamhetsutövare utom Gästrike Vattens verksamhetsområdesansvar

Privata dricksvattenanläggningar har kommunen/Gästrike Vatten i normalläget inget ansvar för. Den enskilde är ansvarig för sin dricksvattenförsörjning och behöver ta höjd för att kunna klara sig en längre tid utan hjälp från samhället. I särskilda fall, som vid långvarig torka som leder till dricksvattenbrist i ett större område, kan privatpersoner uppmanas att hämta vatten vid anvisat ställe, till exempel Gästrike Vattens vattenkiosker, tappställen i kommunala byggnader eller tillfälligt uppställda vattentankar. I bilaga 2 "Rutin vid dricksvattenbrist i privata dricksvattenanläggningar" beskrivs beslutsgång och kontaktvägar.

Länsstyrelsen

Vid allvarliga och omfattande dricksvattenstörningar som drabbar flera kommuner samtidigt har Länsstyrelsen en nyckelroll i att samordna krisarbetet så att kommunerna kan koncentrera sig på att hantera konsekvenserna av en händelse. Stödet kan handla om att ta in extern hjälp eller att prioritera hur resurser ska fördelas över kommungränser. Länsstyrelsen har också en uttalad roll att samordna krisarbetet vid en kärnteknisk olycka och vid höjd beredskap.

Tänkbara scenarion för störningar i dricksvattenförsörjningen

Störningar i dricksvattenförsörjningen beror i huvudsak på förorenat vatten, avbrott i leveransen eller dricksvattenbrist. Nedan beskrivs några olika scenarion som kan uppstå och hur nödvatten hanteras i respektive situation.

Scenario 1 - mikrobiologisk förorening av dricksvattnet

Problem	- Dricksvattnet som levereras via ledningsnätet har en mikrobiologisk förorening (ex. virus, bakterier, protozoer).
Konsekvens	- Vattnet kan inte längre användas till dryck, tandborstning och livsmedelsberedning utan att först kokas. - Vattnet kan användas till dusch, tvätt, disk och toalettpolning. - Det råder ingen brist på vatten.
Nödvattenhantering	- Kokningsrekommendation ges till berörda. - Inget nödvatten distribueras via tankar. - Kokningsrekommendationen hävs när vattenprover bekräftar att vattnet håller dricksvattenkvalitet igen. - I ett läge då det är ovisst om kokning räcker blir det aktuellt med nödvattenförsörjning fram till dess att kvalitén har säkerställts.

Scenario 2 - kemisk förorening av vattnet

Problem	- Dricksvattnet har verifierats med en kemisk förorening (anmärkning med ett gränsvärde).
Konsekvens	- Det räcker inte att koka vattnet för att uppnå dricksvattenkvalitet. Beroende på föroreningstyp krävs en bedömning om vattnet kan användas för dusch/bad, tvätt och toalettpolning. - Ingen synlig brist på vatten råder men genom att dricksvattnet

	<p>har överskridit godkända gränsvärden - och kokning inte är en lösning på problemet - uppstår ändå en dricksvattenbrist.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Om dricksvattnet inte kan användas alls eller krisen blir långvarig krävs stora volymer nödvatten.
Nödvattenhantering	<ul style="list-style-type: none"> - En avrådan att dricka och använda vattnet går ut till berörda. Allmänheten uppmanas att aktivera sin egen dricksvattenberedskap och invänta information om var och när nödvatten kan hämtas. - Nödvatten distribueras enligt prioriteringsordningen. - På för- och grundskolor samt särskilda omsorgsboenden kan vattnet behöva stängas av för att eliminera risken att någon dricker av vattnet av misstag.

Scenario 3 - inget vatten i ledningsnätet

Problem	<ul style="list-style-type: none"> - Avbrott i hela eller delar av ledningsnätet för dricksvattenförsörjning. Orsaken kan exempelvis vara elbortfall, en produktionsstörning på ett vattenverk, ett sabotage eller en större vattenläcka i distributionsnätet.
Konsekvens	<ul style="list-style-type: none"> - Inget vatten finns i kranarna för abonnenter som är anslutna till den kommunala dricksvattenförsörjningen.
Nödvattenhantering	<ul style="list-style-type: none"> - Allmänheten uppmanas att aktivera sin egen dricksvattenberedskap och invänta information om var och när nödvatten kan hämtas. - Nödvatten distribueras enligt prioriteringsordningen.

Scenario 4 - dricksvattenbrist i privata anläggningar vid långvarig torka eller översvämning

Problem	<ul style="list-style-type: none"> - Klimatförändringar, väder- och naturhändelser kan leda till långvarig torka eller översvämningar som orsakar dricksvattenbrist i stora områden. - Långvarig torka kan leda till att privatpersoner med egna brunnar inte får dricksvatten i den mängd de är vana vid. Vid översvämningar finns det ofta vatten, men om brunnarna inte kan användas utan risk för individers hälsa eller skador på miljön uppstår ett nödvattenbehov.
Konsekvens	<ul style="list-style-type: none"> - Brist på vatten i ett större område där privatpersoner har enskilda brunnar.
Nödvattenhantering	<ul style="list-style-type: none"> - Allmänheten uppmanas att aktivera sin egen dricksvattenberedskap, spara på det vatten som finns och invänta information om var och när nödvatten kan hämtas. - Kommunen har ett geografiskt områdesansvar och vid omfattande och långvariga kriser kan det bli aktuellt med nödvattenförsörjning till dessa privata hushåll.

Scenario 5 - kärnteknisk olycka

Problem	<ul style="list-style-type: none"> - Vid en kärnteknisk olycka kan radioaktiva ämnen transporteras med vindarna och riskerar där de faller ner att överföras till vatten, växter och djur. Flera olika faktorer, som vindriktning och väderförhållanden, avgör vart nedfallet hamnar, hur omfattande spridningen blir och hur mycket dricksvatten som kontamineras.
Konsekvens	<ul style="list-style-type: none"> - Initialt är det svårt att bedöma omfattningen. I detta scenario involveras fler myndigheter, såsom Länsstyrelsen, Jordbruksverket och Strålsäkerhetsmyndigheten, för att hjälpa till att utreda händelsen och dess konsekvenser.
Nödvattenhantering	<ul style="list-style-type: none"> - Halter av radioaktiva ämnen i livsmedel och vatten kontrolleras alltid direkt, men kan också behöva kontrolleras under en lång tid efter nedfallet. Händelsen kan utvecklas på olika sätt. Allmänheten uppmanas att löpande följa nyhetsflödet, ta del av myndigheternas krisinformation och följa de anvisningar

kommunen och Gästrike Vatten ger. - Nödvattenförsörjning kan bli aktuellt.

Prioriterade abonnenter

I en kritisk situation då nödvatten inte kan nå alla samtidigt behöver prioriteringar göras så att de mest sårbara målgrupperna får dricksvatten först.

Nödvattenförsörjningen görs för att värna och skydda samhällets skyddsvärden:

- Människors liv och hälsa
- Samhällets funktionalitet
- Demokrati, rättssäkerhet och mänskliga fri- och rättigheter
- Miljö och ekonomiska värden
- Nationell suveränitet

Utgångspunkten för prioritering av vilka verksamheter som är viktigast att försörja med nödvatten bygger på Livsmedelsverkets rekommendationer att i första hand skydda människors liv och hälsa samt samhällets funktionalitet.

Prio	Verksamhetskategorier <i>Utan inbördes ordning inom respektive prioriteringsgrupp.</i>	Motivering
1	Särskilda boenden (vård- och omsorgsboende)	Skydd av människors liv och hälsa
2	Hemtjänsten och funktionshindradeomsorgen	Skydd av människors liv och hälsa
3	Storkök för förskola och grundskola	Upprätthålla samhällets funktionalitet
4	Grundskola och förskola	Upprätthålla samhällets funktionalitet
5	Allmänheten (privatpersoner med eller utan anslutning till kommunalt vatten)	Skydd av människors liv och hälsa och upprätthålla samhällets funktionalitet
6	Räddningstjänst, vårdcentral, folktandvård, fjärrvärmeleverantör, lantbrukare eller andra samhällsviktiga aktörer beroende på behov och situation	Upprätthålla samhällets funktionalitet

Prioritering inom respektive prioriteringsgrupp finns i bilaga 1.

Nödvattenbehov och förmåga till nödvattenförsörjning

Behovet av nödvatten varierar beroende på vilken typ av dricksvattenstörning som uppstår. I ett värsta scenario då hela kommunen behöver nödvattenförsörjas kommer stora mängder nödvatten att behövas. Distribution av nödvatten kommer i praktiken att ske enligt prioriteringsordningen så långt tillgängliga resurser räcker. Beroende på störningens art och om störningen är lokal, utspridd i hela kommunen eller innefattar fler av Gästrike Vattens medlemskommuner kommer nödvattnet att räcka olika långt. Ju större störningen är desto längre kan man behöva åka för att hämta nödvatten.

Beräkningar av vilka mängder nödvatten som behövs samt utpekade hämtställen för nödvatten finns i bilaga 1.

Hämtställen för nödvatten

Nödvattenförsörjning sker enligt prioriteringsordningen. Hämtställen för allmänhet fördelas över berörda områden i kommunen. Utöver nödvattentankar kan även vattenkiosker eller andra tappställen komma att användas.

Antalet hämtställen anpassas beroende på krisens omfattning och tillgängliga resurser. Medborgare uppmanas att följa den information som ges via hemsida eller media för att veta var vatten kan hämtas.

Riktlinjer för hämtplatser av vatten

- Enligt Livsmedelsverkets föreskrifter om dricksvatten (SLVFS 2001:30) ska kvalitetskraven vara uppfyllda vid den punkt där dricksvattnet tappas från nödvattentanken vid nödvattenförsörjning. Kvalitetskontroll ska utföras på utställda nödvattentankar minst en gång inom en vecka efter det att försörjningstillfället påbörjats. Vid försörjning som varar längre än en vecka ska kontroll utföras minst en gång per vecka. Gästrike Vatten ansvarar för att utföra kontrollerna.
- Hämtplatser för nödvatten ska vara framkomliga för tankbilar, kranbilar, plogbilar och för konsumenter som kommer med bil för att hämta vatten.
- Hämtplatserna ska placeras på en central och upplyst plats.
- Under vinterhalvåret kan det finnas behov av att nödvattentankarna antingen placeras inomhus, förses med isolerande skyddshuva eller värms upp med elektrisk värmematta för att motverka frysning.
- För att kunna säkra kvalitetskraven på nödvattnet och motverka sabotage bör tankvärdar finnas på plats. Tankvärdar har också en viktig uppgift i att kunna svara på frågor från allmänheten.
- Avspärrningar, staket eller liknande kan bli aktuellt att sätta upp vid hämtplatserna för att hålla ordning i köer.
- Om dricksvatten, som en del i nödvattenarbetet, delas ut i förpackningar ska dessa uppfylla kraven enligt dricksvattenföreskrifterna.

Tillgängliga resurser

Vid en större dricksvattenkris som påverkar många och riskerar liv och hälsa finns möjligheten att be om hjälp, men det kan inte förutsättas att hjälpen alltid går att få.

Kommunen har liksom grannkommunerna och de andra ägarkommunerna inom Gästrike Vattenkoncernen möjlighet att hjälpa varandra vid större dricksvattenstörningar.

Det finns också möjlighet att avtala om annan extern hjälp. Respektive aktör ansvarar för att upphandla det stöd som behövs inom respektive ansvarsområde.

VAKA – nationella vattenkatastrofgruppen

VAKA ger stöd till kommuner och regioner som drabbas av problem med dricksvattenförsörjningen. VAKA nås dygnet runt via SOS Alarm på 020-30 20 30 och kan på kommunal nivå kontaktas av behörig chef inom kommunal verksamhet.

VAKA kan bistå kommunen med specifik rådgivning, expertstöd och coaching, och också ge stöd till flera funktioner samtidigt. Kommunen fungerar själv som ledning och beslutsfattare samt besvarar och hanterar media. VAKA består av personer som är fördelade över hela landet med kompetens inom dricksvattenproduktion, miljöskydd, geohydrologi, kemi, mikrobiologi, räddningstjänst med mera. VAKA ger stöd via telefon och kan komma på plats inom 24 timmar om behovet finns. VAKA har tillgång till ett brett expertnätverk (myndigheter med flera) som används i varje unik situation. Livsmedelsverkets utrustning för nödvattenförsörjning, som finns på sex depåer i landet, kan avropas via VAKA. I samband med en akut kris kan dessa lämnas ut dygnet runt och nå alla kommuner inom cirka sex timmar. Kommunen/Gästrike Vatten står för kostnaderna för transporter, förbrukat material och återställning av utrustningen.

Övriga tillgängliga resurser

Frivilliga försvarsorganisationer finns på lokal nivå i hela landet och finansieras i huvudsak av statliga medel genom MSB och Försvarsmakten. Deras kompetensområden finns bland annat inom transport och logistik, drivmedel, elförsörjning, tele- och radiokommunikation samt stabsstöd.

Frivilliga resursgruppen (FRG) finns till hands när kommunen behöver förstärka de ordinarie resurserna i utsatta lägen eller kalla in extra resurser för andra behov vid en kris. Varje kommun avgör själv om den vill inrätta en FRG. Kommunen tecknar då ett avtal med FRG. I dagsläget finns en frivillig resursgrupp inom kommunen.

Vid en kris är det inte ovanligt att människor dyker upp på platsen för krisen och vill hjälpa till. Dessa personer brukar då kallas för spontanfrivilliga eller icke organiserade frivilliga. Det är viktigt att tänka på att inte låta en frivillig utan anställningsavtal utöva myndighetsutövning, tillåtas inpassering i skyddsklassade lokaler, komma i kontakt med sekretessbelagd information, få tillträde till viktiga datasystem, eller komma i kontakt med känslig information utan att berörd verksamhets säkerhetsansvarige har godkänt detta.

Även privata aktörer så som t ex. bevakningsbolag kan avtalas för att stödja i en krissituation.

Nödvattenförsörjning vid höjd beredskap

Liksom all kritisk infrastruktur utgör dricksvattenförsörjningen ett militärt mål. Förutom krig med väpnade angrepp och invasion kan dricksvattenanläggningar bli föremål för hybrid- och cyberattacker, vilket kan orsaka allvarliga störningar i dricksvattenförsörjningen. Exempel på störningar kan vara totalhaveri i dricksvattenproduktionen, att råvattentakten blir utslagen eller omfattande skador på ledningsnätet.

I dessa situationer är den egna nödvattenutrustningen sannolikt den enda tillgängliga gripbara resursen, inga eller få resurser kan förväntas från VAKA eller annat håll då troligen även omkringliggande kommuner är drabbade samtidigt.

Vattenförsörjning kommer sannolikt ske enbart via nödvattenförsörjning eller möjligen kompletterat med distribution i ledningsnätet några få timmar per dygn.

Vattendistribution kan komma att ske genom t ex:

- Krigsdricksvatten (ett vatten som kan drickas under kortare tidsperioder men som inte uppfyller alla kemiska parametrar i dricksvattenföreskrifterna, se definition i kapitel 9.4)
- Vatten från sjöar/vattendrag som normalt inte används
- Distribution av orenat råvatten
- Vatten från brunnar.

Tillgången till el kommer påverka vilka lösningar som går att ta till.

Särskild lagstiftning vid höjd beredskap

Höjd beredskap är antingen skärpt beredskap eller högsta beredskap. Regeringen får besluta om skärpt eller högsta beredskap vid krigsfara, eller om det råder utomordentliga förhållanden på grund av krig utanför Sveriges gränser. En beredskapshöjning kan gälla en viss del av landet eller en viss verksamhet. Sveriges författningar gäller även under höjd beredskap och krig, med de eventuella förändringar som regeringen och myndigheter beslutar om. Lagstiftningen innehåller inte så många detaljregleringar kring de olika beredskapsnivåerna. Syftet är att ge regeringen handlingsutrymme att ange vilka speciella lagstiftningar som ska införas i samband med beslut om skärpt eller högsta beredskap. Regeringen får därmed möjlighet att flexibelt välja, eller välja bort, vilka verktyg från verktygslådan som ska användas i den givna situationen, såsom förfogandelagen, ransoneringslagen och arbetsrättsliga beredskapslagen.

Roller och ansvar vid höjd beredskap

Vid skärpt beredskap fortsätter myndigheter att bedriva sin ordinarie verksamhet så länge som möjligt. Kommuner och regioner ska "vidta särskilda åtgärder rörande planering, inriktning av verksamheten, tjänstgöring och ledighet för personal samt användning av tillgängliga resurser för att de ska kunna fullgöra sina uppgifter".

Vid högsta beredskap ska kommuner och regioner övergå till krigsorganisation. Detta regleras i förordningen om totalförsvaret och höjd beredskap.

Under både skärpt och högsta beredskap är det kommunstyrelsen som ansvarar för ledningen av den del av det civila försvaret som kommunen ska bedriva.

Länsstyrelsen har ytterligare särskilda befogenheter i denna situation:

- Förfogandelagstiftningarna kan aktiveras.
- Kan besluta om ransonering.

Prioriteringsordning och hämtställen vid höjd beredskap

I denna situation kommer skyddsvärdet "Nationell suveränitet" ha högsta prioritet vilket innebär att Regeringen eller Försvarsmakten ansvarar för att styra över prioriteringarna av nödvattnet.

Samhälls- och totalförsvarsviktiga verksamheter prioriteras liksom skyddet av civilbefolkningen. Det kan bli aktuellt att aktivera trygghetspunkter och skyddsrum, "inrymma" invånare eller utrymma områden. Allmänheten uppmanas att löpande följa händelseutvecklingen - nyhetsflöde och krisinformation - och de anvisningar kommunen och Gästrike Vatten ger.

Krigsdricksvatten

Krigsdricksvatten är ett begrepp som inte finns definierat annat än i Livsmedelsverkets "Handbok i krisberedskap och civilt försvar för dricksvatten"² och stöds inte av någon lagstiftning. Under ytterst svåra förhållanden, det vill säga krig eller krigsliknande förhållanden, kan situationer uppstå där konsumenter behöver dricka vatten under en begränsad tid som inte uppfyller dricksvattenföreskrifternas kvalitetskrav. Det kan exempelvis bero på brist på beredningskemikalier och reservdelar. En förutsättning är då givetvis att konsumenter inte riskerar att lida skada. Innan ett krigsdricksvatten distribueras och kommunikation sker om att vattnet går att dricka behöver dricksvattenaktören göra en riskvärdering och toxikologisk utvärdering. Kontrollmyndigheten och kommunens krisorganisation behöver vara involverad i detta arbete, och har även möjlighet att ta stöd av Livsmedelsverket. Utgångspunkten ska självklart alltid vara att allt dricksvatten som distribueras ska uppfylla kvalitetskraven enligt lagstiftningen, oavsett om dricksvattnet kommer via ledningsnätet eller distribueras som nödvatten. Dricksvattenföreskrifterna upphör inte att gälla under höjd beredskap men när det handlar om krigshändelser kan dricksvattenaktören hamna i en situation där avsteg behöver göras om alternativet är att det inte finns tillgång till något dricksvatten alls.

Kriskommunikation

Kommunikation är mycket viktigt vid dricksvattenstörningar. Snabb och korrekt information inger förtroende och är nödvändigt för att ge invånare och verksamheter förutsättningar att veta hur de ska agera i en nödvattensituation och hur de själva kan förebygga situationer som kan bli svårhanterliga.

Ett tätt samarbete behöver ske mellan kommunens och Gästrike Vattens kommunikationsavdelning för att likrikta informationen vid nödvattenförsörjning. Inom respektive organisation bör det finnas en kommunikationsplan upprättad som stöd i arbetet.

² Livsmedelsverkets Handbok i krisberedskap och civilt försvar för dricksvatten, Modul 3, 2023.

Bilagor (kan bli föremål för sekretess)

1. Hämtställen för nödvatten inklusive volymberäkning och prioriteringsordning.
2. Rutin vid dricksvattenbrist i privata brunnar.
3. Instruktion för tankvärdar i händelse av aktivering av kommunens nödvattenplan